Archive of SID

Journal of Accounting Knowledge/ Vol. 11/ No. 2/ Summer 2020/Ser.41

A Model for Corporate Governance in Iranian Banks

Jafar Babajanei (Ph.D)[*]
Mohammad Marfou (Ph.D)[**]
Abootaleb Naeimi[***]

Abstract

Objective: Regarding the nature of banks in the economy, establishing corporate governance based on a comprehensive and unique model is of particular importance. This study aims to present an indigenous model for Iranian banks and determine and classify its dimensions, components, and indicators**.**

Method: The theoretical foundation and background of this research were reviewed, using the latest domestic and international standards of different banking systems around the world. Then, by collecting them, a basic corporate governance model was formulated in a systematic thinking framework and was examined by 110 experts, using a fuzzy Delphi method**.**

Results: Based on the analysis of the views of experts, the systemic model, and its 19 components and 153 indicators were verified, using a systematic thinking framework within four dimensions of environmental factors, inputs, processes, and goals. The experts' views rejected nine environmental indicators, one process indicator, and seven inputs indicators**.**

Conclusion: The final model in this study, concerning its comprehensiveness and breadth in all dimensions, can provide a criterion for establishing corporate governance in the banks and assessing their status.

Keywords: *Corporate Governance, Systematic Thinking, Banks Stakeholders, Accountability.*

Citition: Babajanei, J., Marfou, M., Naeimi, A. (2020). A model for corporate governance in Iranian banks. *Journal of Accounting Knowledge*, 11(2), 1-29.

[*] Professor of Accounting, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.
[**] Assistant Professor of Accounting, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.
[***] Ph.D Student of Accounting, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.
Corresponding Author: Jafar Babajanei (Email: jafar.babajani@gmail.com).
Submitted: 21 August 2019 Accepted: 24 December 2019
DOI: 10.22103/jak.2020.14544.3049

www.SID.ir

Archive of SID

دانشکدهٔ مدیریت و اقتصاد دانشگاه شهید باهنر کرمان انجمن حسابداری ایران
مجلهٔ دانش حسابداری
دورهٔ یازدهم، شمارهٔ ۲
تابستان ۱۳۹۹، پیاپی ۴۱
صص. ۱ تا ۲۹

الگویی برای حاکمیت شرکتی در بانک‌های ایران

دکتر جعفر باباجانی*
دکتر محمد مرفوع**
ابوطالب نعیمی***

چکیده

هدف: با توجه به ماهیت خاص بانک‌ها در اقتصاد، استقرار حاکمیت شرکتی بر اساس الگویی جامع و منحصر به فرد از اهمیت خاصی برخوردار است. هدف از این پژوهش، ارائه الگویی بومی برای حاکمیت شرکتی در بانک‌های ایران و شناسایی و طبقه‌بندی ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های آن بوده است.

روش: مبانی نظری و پیشینهٔ موضوع این پژوهش با استفاده از آخرین اصول و استانداردهای مرتبط داخلی و بین‌المللی پیرامون سیستم‌های بانکی مختلف در دنیا مورد بررسی قرار گرفت و با جمع‌آوری و تجمیع آنها، الگوی اولیه حاکمیت شرکتی برای بانک‌ها در چارچوب تفکر سیستمی تدوین شد و به روش دلفی فازی، مورد نظرخواهی از ۱۱۰ نفر گروه خبرگان قرار گرفت.

یافته‌ها: بر اساس تجزیه و تحلیل نظرات ارائه‌شده از سوی گروه خبرگان، کلیات الگوی سیستمی شامل ۱۹ مؤلفه و ۱۵۳ شاخص در قالب تفکر سیستمی مشتمل بر چهار بُعد عوامل محیطی، نهاده‌ها، فرایندها و اهداف و نتایج تأیید شد.

* استاد گروه حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.
** استادیار گروه حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.
*** دانشجوی دکتری گروه حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.
نویسنده مسئول: جعفر باباجانی (رایانامه: jafar.babajani@gmail.com).

تاریخ دریافت: ۹۸/۵/۱۸ تاریخ پذیرش: ۹۸/۱۰/۳
DOI: 10.22103/jak.2020.14544.3049

www.SID.ir

Archive of SID

همچنین ۹ شاخص از بُعد محیطی، یک شاخص از بعد فرایندی و ۷ شاخص از بعد نهاده‌ها مورد تأیید خبرگان واقع نشد.

نتیجه‌گیری: الگوی نهایی پژوهش حاضر با توجه به جامعیت و گستره شمول آن در تمامی ابعاد، می‌تواند به عنوان معیاری برای استقرار حاکمیت شرکتی در بانک‌ها و ارزیابی وضعیت آنها مورد استفاده قرار گیرد.

واژه‌های کلیدی: *حاکمیت شرکتی، تفکر سیستمی، بانک‌ها، ذینفعان، پاسخگویی.*

استناد: **باباجانی، جعفر؛ مرفوع، محمد؛ نعیمی، ابوطالب. (۱۳۹۹). الگویی برای حاکمیت شرکتی در بانک‌های ایران. *دانش حسابداری*، ۱۱(۲)، ۲۹-۱.**

مقدمه

جدایی مالکیت از مدیریت در کسب و کارها، نقطه عطف سیر تکاملی توسعه اقتصادی جامعه بشری و سنگ بنای تشکیل شرکت‌های بزرگ و بازارهای سرمایه است. در این بین منافع افراد و گروه‌ها و سازمان‌ها به هم گره خورده و بی‌شک حفظ و تحصیل حداکثر منافع در دوره‌های بلندمدت، بدون در نظر گرفتن منافع سایر ذینفعان و ایجاد تعادل بین منافع کلیه ذینفعان امکان‌پذیر نیست؛ بنابراین، وجود سازوکاری جهت مشخص شدن ذینفعان و رعایت حقوق متعلق به آنها ضروری است و نظام حاکمیت شرکتی به عنوان یکی از سازوکارهای مؤثر در این رابطه مطرح شده است.

واسطه‌گری مالی و انجام مبادلات پولی در سطح ملی و بین‌المللی و ارائه دیگر خدمات جانبی از کارکردهای مهم و حیاتی سیستم بانکی است و با توجه به کیفیت متفاوت دارایی‌ها و بدهی‌های بانک‌ها و تفاوت اساسی کارکرد و ماهیت بخش بانکداری با سایر بخش‌های اقتصاد، حاکمیت شرکتی در بانک‌ها از اهمیت بیشتری برخوردار است. از سوی دیگر، برخلاف سایر بنگاه‌های اقتصادی، بخش اعظمی از منابع بانک‌ها مربوط به مشتریان آنهاست؛ لیکن سازوکار مناسبی برای حفظ منافع آنها در بانک‌ها وجود ندارد. این موضوع در نظام بانکداری اسلامی با توجه به وکیل بودن بانک‌ها از جانب سپرده‌گذاران، از اهمیت بیشتری برخوردار است.

www.SID.ir

Archive of SID

همچنین با توجه به نقش و کارکرد بسیار کلیدی بانک‌ها در اقتصاد؛ دولت، بانک مرکزی و عموم مردم جزو ذینفعان بانک‌ها به شمار می‌آیند و استقرار سیستم حاکمیت شرکتی در قالب الگویی مناسب می‌تواند در راستای ارتقای شفافیت، کارایی و میزان پاسخگویی بانک‌ها در قبال ذینفعان و تأمین منافع آنها و در نهایت افزایش اعتماد عمومی و رشد اقتصادی جامعه نقش بسزایی ایفا کند. حاکمیت شرکتی مناسب، نظارت بر کارایی را افزایش می‌دهد (کمیته بال[1]، ۲۰۱۵) و وجود آن برای تضمین سلامت سیستم مالی و به‌تبع آن توسعه اقتصادی کشور، ضروری است. از این رو، حفظ منافع ذینفعان و ایجاد تعادل بین منافع آنان، مستلزم استقرار حاکمیت شرکتی مناسب بر اساس الگویی معین است.

از سوی دیگر در بند ۹ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی (ابلاغی در سال ۱۳۹۲) نیز به اصلاح و تقویت همه‌جانبه نظام مالی کشور تأکید شده است و استقرار نظام حاکمیت شرکتی مناسب در بانک‌ها، یکی از مهم‌ترین راهکارهای اجرایی نمودن این بند است. همچنین بر اساس تبصره (۳) ماده (۱۶) قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور (مصوب سال ۱۳۹۸)، وزارت امور اقتصادی و دارایی موظف شده است ظرف مدت سه سال از تاریخ لازم‌الاجرا شدن این قانون، نسبت به بازسازی ساختار مالی و استقرار حاکمیت شرکتی در بانک‌های دولتی اقدام کند.

سازمان همکاری‌های اقتصادی و توسعه[2] (۲۰۱۵)، کمیته بال (۲۰۱۵) و هیئت خدمات مالی اسلامی[3] (۲۰۰۶) که اصول و استانداردهایی را در خصوص حاکمیت شرکتی تدوین و منتشر نموده‌اند، در این مورد اشتراک نظر دارند که الگوی واحدی از حاکمیت شرکتی که بتواند در همه کشورها به‌خوبی عمل نماید، وجود ندارد؛ بنابراین، هر کشور و حتی هر سازمان با توجه به ماهیت و فعالیت خود، بایستی الگویی را تعیین کند که نیازها و اهداف خاص آن را برآورده نماید (هیئت خدمات مالی اسلامی، ۲۰۰۶).

بدیهی است الگوها، اصول و استانداردهای موجود بین‌المللی صرفاً در صورت انجام تعدیلات لازم و لحاظ نمودن ویژگی‌های محیطی و بومی هر کشور، قابل‌تعمیم خواهد بود.

www.SID.ir

Archive of SID

بر این اساس با توجه به ضرورت تدوین الگویی بومی، جامع و البته متناسب با ویژگی‌های محیطی و داخلی نظام بانکداری کشور، در این پژوهش تلاش شده است با بررسی منابع مربوط به الگوهای مختلف حاکمیت شرکتی به‌ویژه در حوزه نظام بانکی و بر اساس نظرخواهی از کارشناسان و صاحب‌نظران و اجماع نظر آنها با استفاده از روش دلفی فازی، الگویی جامع و مناسب برای حاکمیت شرکتی در بانک‌های ایران، شامل ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های آن در چارچوب تفکر جامع سیستمی، تعیین و ارائه شود.

در این راستا، این مقاله در پنج بخش کلی ساماندهی شده است. در بخش نخست مقدمه‌ای بر پژوهش بیان‌شده است. در بخش دوم، ضمن اشاره به نظریه‌های مرتبط با موضوع، مبحث تفکر سیستمی مطرح و در انتهای بخش مروری بر پیشینه پژوهش ارائه می‌شود. در بخش بعدی، روش مورداستفاده در انجام پژوهش (دلفی فازی) و الگوی اولیه پژوهش به‌طور اجمالی بیان می‌شود. در بخش پنجم نیز نتایج حاصل از تحلیل داده‌های مربوط به پژوهش تشریح و در نهایت جمع‌بندی و پیشنهادها ارائه می‌شود.

مبانی نظری پژوهش

با بررسی حاکمیت شرکتی در سطح جهانی، می‌توان تفاوت‌های موجود در الگوهای حاکمیت شرکتی را که عمدتاً ناشی از اولویت دادن به منافع ذینفعان است، مقایسه نمود. (هیلب[۴]، ۲۰۱۲). در بحث حاکمیت شرکتی در خصوص تعریف موضوع، شناسایی ذینفعان، راهکارها و سازوکارهای حفظ منافع آنها، نظریه‌های مختلفی مطرح شده است. بدیهی است انتخاب یک الگو و به‌کارگیری آن برای یک کشور به‌سادگی امکان‌پذیر نیست. چراکه این فرایند پویا است و ساختار آن در هر کشور در پاسخ به شرایط خاص همان کشور توسعه می‌یابد.

موضوع حاکمیت شرکتی در رشته‌های مختلف علمی مورد مطالعه قرارگرفته، با توجه به زمینه علمی مربوط، چارچوب نظری متعدد و متفاوتی برای توضیح و تحلیل آن مطرح شده است. از مهم‌ترین و پر استنادترین نظریه‌های مرتبط با موضوع حاکمیت شرکتی می‌توان به نظریه‌های نمایندگی، مباشرت، هزینه معاملات، ذی‌نفعان و سازمان اجتماعی اشاره نمود (حساس یگانه،

www.SID.ir

Archive of SID

۱۳۸۵). در هر یک از این نظریه‌ها، از دیدگاه‌ها و رویکردهای مختلف به مبحث حاکمیت شرکتی پرداخته شده است. استیلز و تیلور[۵] (۲۰۰۲) معتقدند که وجود رویکردهای مختلف به عدم اجماع در مورد حاکمیت شرکتی منجر شده است. با این وجود اغلب این رویکردها از لحاظ نظری هم‌پوشانی داشته و در اصول اساسی دارای اشتراکاتی هستند (سالومون و سالومون[۶]، ۲۰۰۴).

در مجموع، تمامی نظریه‌های موجود در خصوص حاکمیت شرکتی را می‌توان بررسی موضوعی واحد از چند دیدگاه مختلف دانست که هر یک روشی را برای حل مسئله ارائه می‌کنند. نظریه‌هایی همچون نمایندگی، هزینه معاملات، مباشرت و ...، هر یک الگوهای محدودی از واقعیت هستند (حساس یگانه، ۱۳۸۵) و دیدگاه‌های مختلف در خصوص حاکمیت شرکتی را می‌توان همانند چراغی تجسم کرد که بخشی از صحنه‌ای را روشن می‌کند که فرایندهای حاکمیت شرکتی در آن اجرا می‌شود. هر چراغ از یک زاویه و تنها بخشی از صحنه را روشن می‌کند؛ لیکن بخش دیگری از بازیگران و فرایندها در تاریکی مغفول می‌ماند (تری کر[۷]، ۲۰۱۵). به عنوان مثال، نظریه نمایندگی از دیدگاه مالی و اقتصادی، نظریه هزینه معاملات از دیدگاه اقتصادی، نظریه مباشرت از دیدگاه قانونی و نظریه ذینفعان از دیدگاه اجتماعی به بررسی موضوع حاکمیت شرکتی می‌پردازد (حساس یگانه، ۱۳۸۵). در مجموع این نتیجه به دست آمده است که تاکنون نظریه‌ای که کل بازیگران، نقش‌ها و روابط آنها در حاکمیت شرکتی را پوشش دهد، ارائه نشده است (تری کر، ۲۰۱۵). از این رو این سؤال مطرح می‌شود که الگوی حاکمیت شرکتی مناسب برای بانک‌های ایران و ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های آن کدام است؟

برخی پژوهشگران تکنیک‌های تحلیل سیستم‌ها را در مورد فرایندهای حاکمیت شرکتی به کار گرفته‌اند. چنین ابزارهای تحلیلی، در توضیح فعالیت‌های حاکمیت شرکتی می‌تواند مؤثر واقع شود (تری کر[۸]، ۲۰۱۵). تفکر سیستمی نگرش جدیدی برای مطالعه پدیده‌های طبیعی به مثابه یک سیستم محسوب می‌شود و نظریه عمومی سیستم‌ها نیز بر به‌کارگیری آن تأکید دارد (رضائیان، ۱۳۸۶). در این دیدگاه به‌عنوان نوعی روش‌شناسی علمی، نگرش به جهان بر اساس به‌کارگیری رویکرد سیستمی انجام می‌گیرد. نگرش سیستمی چارچوبی منطقی و علمی برای

www.SID.ir

Archive of SID

عوامل درون و برون‌سازمانی به‌عنوان یک کل منسجم، ارائه می‌دهد. با تعمیم این نظریه به سازمان‌ها و مدیران، می‌توان نتیجه گرفت، مدیری که با نگرش سیستمی به سازمان می‌نگرد، آن را کلیتی می‌بیند که از بخش‌های مختلفی تشکیل شده است که هریک از این بخش‌ها، علاوه بر هدف خاص خود، در جهت تحقق هدف کل سازمان نیز فعالیت می‌کند (زاهدی، ۱۳۹۵).

طبق نظر برتالنفی[۹]، میان همه عناصر و اجزای متشکله جامعه، رابطه درونی وجود دارد و بایستی عوامل اساسی آن، به‌عنوان اجزای به‌هم‌پیوسته یک سیستم کل در نظر گرفته شود. رفتار یک عنصر، درون یک سیستم، با رفتار آن به‌تنهایی متفاوت است و نمی‌توان رفتار کل را از مجموع رفتار اجزای منفرد نتیجه گرفت. برای درک رفتار اجزاء، بایستی روابط آنها با سایر اجزاء را درون سیستم در نظر گرفت (باباجانی، ۱۳۹۴). اجزای سیستم بر یکدیگر تأثیر گذاشته و عملکرد آن تابعی از این اثرات متقابل است؛ به عبارتی، عملکرد هر سیستمی به عملکرد اجزای آن و چگونگی تعامل آنها با یکدیگر وابسته است. در روش تفکر تحلیلی[۱۰] که در مقابل تفکر سیستمی مطرح می‌شود هر سیستم به اجزای تشکیل‌دهنده آن تجزیه‌شده و هر جزء آن به‌طور جداگانه موردبررسی قرار می‌گیرد و با جمع‌بندی فهم حاصل از هر یک از اجزاء، درکی از کل موضوع حاصل می‌شود. با توجه به اینکه سیستم یک «کل» است که خصوصیات اصلی آن با مجموع خصوصیات اجزای آن برابری ندارد، بنابراین در روش تحلیلی، با تقسیم سیستم به اجزای خرد آن، ویژگی‌های اصلی سیستم نادیده گرفته می‌شود؛ درحالی‌که اگر نقش و عملکرد اجزاء به‌صورت بخشی از کل در نظر گرفته شود، ویژگی‌های اصلی آنها قابل‌درک خواهد بود (باباجانی، ۱۳۹۱). با توجه به اینکه فعالیت هر جزء از سازمان بر فعالیت سایر اجزاء آن تأثیر می‌گذارد؛ بنابراین، مدیران بر اساس نگرش سیستمی، سازمان را به‌صورت کل و بخشی از یک سیستم بزرگ‌تر و متأثر از محیط در نظر می‌گیرند (پرهیزگار و حسینی، ۱۳۹۵).

پیشینهٔ پژوهش

بیشتر پژوهش‌های مرتبط با حاکمیت شرکتی، در چند دسته شامل مبانی نظری و تئوری‌ها، الگوهای مختلف حاکمیت شرکتی، تأثیرات ساختارهای حاکمیت شرکتی بر استراتژی و عملکرد سازمان، رویکرد احتمالی ساختارهای حاکمیت شرکتی و

www.SID.ir

Archive of SID

تجزیه‌وتحلیل مقایسه‌ای سازوکارهای آن انجام شده است (سلیمی، ۱۳۹۰). در مطالعات مرتبط با الگوهای حاکمیت شرکتی، از منظرهای متفاوتی به موضوع پرداخته شده است. در ادامه به‌مرور مختصر برخی از این مطالعات و سازوکارهای آن پرداخته می‌شود.

به‌عنوان‌مثال، رحمان سرشت و هرندی (۱۳۹۶) در مطالعهٔ خود الگویی را برای کنترل راهبردی حاکمیت شرکتی در ایران در قالب دو مضمون بیرونی و داخلی ارائه داده‌اند. در این الگو کنترل قانونی، اقدامات کنترلی ذینفعان، کنترل بازار سهام، کنترل رسانه‌ای، حسابرسی مستقل و نظام رتبه‌بندی به‌عنوان پنج مقوله اصلیِ مضمون کنترل بیرونی و کنترل استراتژیک محتوایی، کنترل اجرای استراتژی و کنترل عملیاتی نیز به‌عنوان سه مقوله اصلی مضمون کنترل درونی حاکمیت شرکتی تعیین شده است. از طرفی، سلیمی (۱۳۹۰) با رویکردی متفاوت، در مطالعه خود، الگویی برای رتبه‌بندی حاکمیت شرکتی در شرکت‌های تولیدی پذیرفته‌شده در بورس ارائه نموده است که ابعاد آن شامل اثرات مالکیت، حقوق سهامداران، شفافیت و اثربخشی هیئت‌مدیره می‌باشد. همچنین ناصری (۱۳۹۰) چارچوبی برای حاکمیت شرکتی در بنگاه‌های اقتصادی در بخش عمومی شامل ۷ مؤلفه و ۴۰ شاخص ارائه کرده است که مؤلفه‌های آن به شرح مالکیت هدفمند دولت، رفتار برابر با همه سهامداران، اطمینان رابطه با ذی‌نفعان، افشای اطلاعات و شفاف‌سازی، مشخص بودن مسئولیت‌های هیئت‌مدیره و کدهای جدید در حوزهٔ حاکمیت شرکتی می‌باشد. دیانتی دیلمی و ملک محمدی (۱۳۹۲) نیز به‌منظور بررسی تأثیر ویژگی‌های نظام حاکمیت شرکتی بر کیفیت اطلاعات مالی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران، از هفت متغیر برای محاسبه حاکمیت شرکتی استفاده کرده‌اند. این متغیرها شامل راهبری، تمرکز مالکیت، سرمایه‌گذاران نهادی، نفوذ مدیرعامل، اندازهٔ هیئت‌مدیره، استقلال هیئت‌مدیره، دوگانگی وظیفه مدیرعامل و مدت تصدی مدیرعامل بوده است.

همچنین مطالعات متعددی نیز جهت تبیین حاکمیت شرکتی برای بخش بانکی انجام شده است؛ به‌عنوان‌مثال مهدوی پارسا (۱۳۹۶) چارچوبی را برای حاکمیت شرکتی در بانکداری اسلامی در چهار سطح ارائه کرده است. سطح کلان مشتمل بر اصول بنیادی عدالت، امانت،

www.SID.ir

Archive of SID

صداقت و رعایت، سطح دوم شامل استخراج اصول اجرایی در حوزه رعایت حقوق ذی‌نفعان، سطح سوم در خصوص راهکارهای رعایت حقوق ذی‌نفعان در بانکداری اسلامی و سطح آخر در مورد دسته‌بندی و تعیین روابط و تعارضات ذی‌نفعان نظام بانکداری تعیین شده است. احمدی (۱۳۹۲) نیز در مطالعه خود برای بررسی سازوکارهای حاکمیت شرکتی، از شاخص‌های میزان سهام بزرگ‌ترین سهامدار، شخصیت اصلی بودن، میزان تمرکز سهام، حضور مدیرعامل در هیئت‌مدیره، مالکیت و نفوذ دولت، رتبه کیفیت افشا، میانگین سهام تحت تملک اعضای هیئت‌مدیره، درصد سهام شناور آزاد شرکت، حضور متخصص مالی غیرموظف در هیئت‌مدیره، نسبت مدیران غیرموظف و بزرگی مرجع حسابرسی استفاده کرده است.

چپرا و احمد[۱۱] (۲۰۰۲) در پژوهش خود به بررسی مهم‌ترین ابعاد حاکمیت شرکتی از دیدگاه ذینفعان مختلف در محیط فعالیت مؤسسات مالی اسلامی پرداخته‌اند. در پژوهش آنها موضوعات مرتبط با حاکمیت شرکتی در سه لایه قانون‌گذاران، بانک‌های اسلامی و سپرده‌گذاران در سطح ۳۰ کشور مورد بررسی قرارگرفته است. بررسی قانون‌گذاران، مؤسسات مالی و سپرده‌گذاران نشان می‌دهد که محیط و وضعیت حاکمیت شرکتی در کشورهای مختلف باهم متفاوت است. نتایج بررسی‌های متوسی و جردک[۱۲] (۲۰۱۲)، نشان می‌دهد که طبقه‌بندی متشکل از نظام‌های حقوقی، فرهنگ‌ها و سیاست‌ها در توضیح تفاوت‌های محافظت از سرمایه‌گذاران و بازارهای مالی دارای اهمیت است و قومیت، عادات، اعتقادات، ارزش‌های مشترک و مذهب از عناصر اولیه‌ای هستند که بر سیستم حاکمیت شرکتی تأثیرگذار بوده و تمایلات سهامداران، مفروضات کنترلی و اهداف همکاری، تحت تأثیر فرهنگ رایج در هر کشور، متفاوت است.

لاکشان و وی جکون[۱۳] (۲۰۱۲) در مطالعه خود، ویژگی‌های حاکمیت شرکتی را با متغیرهای اندازه هیئت‌مدیره، دوگانگی وظیفه مدیرعامل، سهامداران، اظهارنظر حسابرس، نسبت اعضای غیرموظف در هیئت‌مدیره و وجود کمیته حسابرسی و پاداش هیئت‌مدیره مطرح کرده‌اند. زولکیفلی[۱۴] (۲۰۰۹) در پژوهش خود اجزای اساسی حاکمیت شرکتی

www.SID.ir

Archive of SID

اسلامی را با الگوهای مشابه غربی از جنبه‌های تعریف مفهومی، شناخت، اهداف شرکت، ماهیت مدیریت و ساختار سازمانی موردبررسی قرار داده و با مقایسه اجزای الگوهای حاکمیت شرکتی آنگلوساکسون و اروپایی، ویژگی‌های الگوی اسلامی را بیان نموده است. کهتانی[15] (۲۰۱۳) نیز در مطالعه خود به ارزیابی شیوه‌های فعلی حاکمیت شرکتی در ترتیبات شرکتی و چارچوب قوانین و مقررات عربستان پرداخته است. بر اساس نتایج به‌دست‌آمده، بیشترین دستاورد عربستان در خصوص حاکمیت شرکتی، از منظر شریعت بوده و منطبق بر اصول بین‌المللی پذیرفته‌شده ارزیابی شده است.

بررسی مطالعات صورت گرفته در حوزه حاکمیت شرکتی نشان می‌دهد که در مجموع، مطالعات مذکور، موضوعی واحد را از چند دیدگاه مختلف مورد بررسی قرار داده‌اند و هر یک از دیدگاه موردنظر خود، راهکارهای لازم و الگوهای خاصی را برای مسئله حاکمیت شرکتی ارائه نموده‌اند. ولیکن به دلیل گستردگی مبحث حاکمیت شرکتی، مطالعاتی که گستره قابل‌توجهی از شاخص‌ها و اصول حاکمیت شرکتی را در خود بگنجاند از سوی محقق یافت نگردید. لذا تفاوت پژوهش حاضر با مطالعات قبلی در نگرش جامع و همه‌جانبه آن به حاکمیت شرکتی با بازه‌ای گسترده از شاخص‌های شناسایی‌شده آن و در چارچوب سیستمی منسجم است. بر این اساس در ادامه به روش پژوهش و نتایج حاصل از آن پرداخته می‌شود.

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از لحاظ طبقه‌بندی بر مبنای هدف، کاربردی و ازلحاظ روش اجرا، توصیفی و به روش پیمایشی انجام شده است. در راستای دستیابی به اهداف پژوهش و تدوین الگوی مفهومی اولیه شامل ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های آن، با استفاده از روش کتابخانه‌ای، مبانی نظری موضوع و پیشینه پژوهش موردبررسی قرار گرفت و با مد نظر قرار دادن شاخص‌های مطرح در آنها به‌ویژه اصول حاکمیت شرکتی سازمان همکاری اقتصادی و توسعه (۲۰۱۵)، کمیته بال (۲۰۱۵) و هیئت خدمات مالی اسلامی (۲۰۰۶) الگوی مفهومی اولیه در چارچوب الگوی سیستمی تدوین شد و به منظور سنجش اعتبار الگوی تدوین‌شده،

www.SID.ir

Archive of SID

مطابق روش دلفی فازی و بر اساس اجماع نظرات اعضای گروه خبرگان به شرح زیر اقدام شد.

مراحل اجرای دلفی فازی

الف– برای ارزیابی الگوی اولیه، پرسش‌نامه‌ای، از نوع سؤالات بسته و محقق ساخته شامل ۱۹۵ سؤال تهیه و برای سهولت در پاسخ‌گویی خبرگان، از طیف هفت گزینه‌ای لیکرت استفاده شد. بر اساس روش دلفی فازی، متغیرهای کیفی و زبان‌شناختی مربوط به نظرات خبرگان، به اعداد فازی مثلثی یا ذوزنقه‌ای تبدیل می‌شود. با توجه به اینکه اعداد فازی مثلثی بر پایه درک و انتقال مستقیم بوده و نمایش محاسباتی مؤثری دارند (کارسک[16]، ۲۰۰۴)؛ لذا مطابق جدول شماره ۱ و به روش جورج. جی کلر و بویوان[17] (۱۹۹۵) از اعداد فازی مثلثی برای تبدیل متغیرهای کیفی و کلامی استفاده شد. برای جلوگیری از تأثیر خصوصیات فردی و تعابیر ذهنی متفاوت خبرگان در انتخاب گزینه‌ها، جدول تناظر هر گزینه با عدد فازی مربوط، در ابتدای پرسش‌نامه ارائه شد.

جدول ۱. تبدیل متغیرهای کیفی به اعداد فازی مثلثی

متغیر کیفی	کاملاً موافقم	موافقم	تا حدودی موافقم	نظری ندارم	تا حدودی مخالفم	مخالفم	کاملاً مخالفم
عدد فازی مثلثی	(۹، ۱۰، ۱۰)	(۷، ۹، ۱۰)	(۵، ۷، ۹)	(۳، ۵، ۷)	(۱، ۳، ۵)	(۰، ۱، ۳)	(۰، ۰، ۰)

منبع: جورج. جی کلر و بویوان (۱۹۹۵)

ب– متغیرهای کیفی مربوط به نظرات هر خبره در خصوص هر یک از شاخص‌ها، به اعداد فازی مثلثی متناظر تبدیل شد که در آن U بالاترین، M ممکن‌ترین و L پایین‌ترین مقدار است.

$$\left(L_1^{(i)}, M_1^{(i)}, U_1^{(i)}\right), i = 1, \dots, n \qquad (۱)$$

ج– میانگین هندسی اعداد فازی مربوط به هر شاخص محاسبه شد و با استفاده از فرمول مینکووسکی (چنگ و لین[18]، ۲۰۰۲) به شرح رابطه شماره ۲، مقادیر، فازی زدایی و به اعداد قطعی تبدیل شد.

$$X_1^{(i)} = L + \left(\frac{U_1^{(i)} - M_1^{(i)}}{4}\right), i = 1, \dots, n \qquad (۲)$$

www.SID.ir

Archive of SID

د– برای حذف شاخص‌های نامناسب بر اساس اجماع نظر خبرگان، یک حد قابل‌قبول برای اعداد قطعی تعیین می‌شود؛ لیکن هیچ قاعده کلی برای تعیین این حد وجود نداشته و جنبه قضاوتی دارد. معمولاً شاخص‌هایی که عدد دیفازی و قطعی آنها بیش از ۷ باشد، بااهمیت و کمتر از آن فاقد اهمیت تلقی می‌شود (آذر و همکاران، ۱۳۹۳). در این پژوهش عدد ۷ به‌عنوان حد قابل‌قبول (α =۷) تعیین شد و شاخص‌های با مقادیر قطعی بیش از ۷ ($X_1^{(i)} > \alpha$) مورد پذیرش و کمتر از ۷، ($X_1^{(i)} < \alpha$) به‌عنوان عدم پذیرش گروه خبرگان در نظر گرفته شد.

تعداد اعضای گروه خبرگان در روش دلفی به اعتبار آماری ربطی نداشته و بیشتر به پویایی گروه برای رسیدن به اجماع بستگی دارد و بر اساس موضوع پژوهش، ماهیت دیدگاه‌های مختلف و منابع مالی و زمان موجود، می‌تواند متفاوت باشد. افزایش اعضای گروه دلفی، رسیدن به اجماع را با دشواری مواجه می‌سازد لیکن بر اعتبار و اعتماد فرایند اجماع نظر گروه خبرگان می‌افزاید (احمدی و همکاران، ۱۳۸۷). ازاین‌رو با توجه به اهمیت گزینش اعضای واجد شرایط برای گروه خبرگان، با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند، ۱۱۰ نفر اعضای گروه خبرگان بر اساس چهار ویژگی دانش، تجربه، تمایل و زمان کافی، از بین جامعه آماری پژوهش به شرح جدول شماره ۲، شناسایی و انتخاب شدند. شایان‌ذکر است در این مطالعه، استخراج ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌ها بر اساس مرور ادبیات موضوعی پژوهش و استانداردهای مرتبط بین‌المللی (که در حقیقت همان نظر متخصصان و خبرگان است) انجام شده است و به‌نوعی تأییدی برای روایی و اعتبار پرسشنامه می‌توان در نظر گرفت. علاوه بر این جهت اطمینان از جامعیت و روایی پرسشنامه، ۱۰ نسخه آن در مطالعه مقدماتی بین گروه خبرگان پژوهش توزیع و بر اساس پاسخ‌ها و پیشنهادهای دریافتی اصلاحات لازم در پرسشنامه اعمال و نهایی شد. برای بررسی پایایی پرسشنامه نیز از روش آلفای کرونباخ استفاده شد. ضریب آلفای کرونباخ برای پرسشنامه پژوهش حاضر، مقدار ۰/۸۶۷ به‌دست‌آمد که بزرگ‌تر از مقدار استاندارد ۰/۷ بوده و به‌عنوان تأییدی بر پایایی پرسشنامه است.

www.SID.ir

Archive of SID

پرسشنامه‌ها از طریق مراجعه حضوری، پست سفارشی و پست الکترونیک برای اعضای گروه خبرگان ارسال شد. در ادامه مراحل گردآوری اطلاعات و داده‌های پژوهش، درمجموع تعداد ۹۶ پرسشنامه از سوی خبرگان تکمیل و ارائه شد. اطلاعات جمعیت شناختی گروه خبرگان نهایی در جدول شماره ۲ ارائه شده است.

تبیین الگوی اولیه حاکمیت شرکتی در بانک‌ها

جدول ۲. گروه‌های تخصصی خبرگان

گروه‌های شغلی	تعداد	درصد	گروه‌های شغلی	تعداد	درصد
کارشناس ارشد بانکی	۳	۳/۱	مدیر ارشد بانکی	۱۰	۱۰/۴
کارشناس ارشد بانک مرکزی	۳	۳/۱	پژوهشگر در حوزه بانکی	۱۲	۱۲/۵
فعال بازار سرمایه	۴	۴/۲	حسابدار و حسابرس	۱۱	۱۱/۵
عضو هیئت‌مدیره بانک	۱۰	۱۰/۴	عضو هیئت‌علمی	۳۵	۳۶/۵
مدیرعامل بانک	۸	۸/۳	جمع کل	۹۶	۱۰۰

نظام حاکمیت شرکتی از لحاظ مبانی نظری، در چارچوب‌های مختلفی مطرح شده است. تفکر سیستمی به‌عنوان چارچوبی جامع برای تبیین حاکمیت شرکتی می‌تواند مورداستفاده قرار گیرد. در این چارچوب حاکمیت شرکتی را می‌توان به عنوان مجموعه‌ای از خرده نظام‌هایی در نظر گرفت که خرده نظام‌ها ضمن تعامل و ارتباط با یکدیگر، در تعامل و ارتباط با نظام حاکمیت شرکتی به‌عنوان یک نظام فرادستی قرار می‌گیرند و بر همدیگر و بر کل نظام حاکمیت شرکتی، تأثیر می‌گذارند؛ بر اساس تفکر سیستمی، به منظور استقرار و پیاده‌سازی سیستم حاکمیت شرکتی و دستیابی به اهداف و نتایج موردنظر آن، بایستی کلیه اجزاء و نقش و عملکرد آنها به‌صورت درست و جامع مورد توجه قرار گیرد و هر یک از آنها به‌درستی و در زمان مناسب نقش و عملکرد خود را در سیستم حاکمیت شرکتی ایفا نمایند و در صورت بخشی نگری به موضوع و نادیده گرفتن هر یک از خرده نظام‌ها یا عدم ایفای درست و به‌موقع نقش و عملکرد از سوی آنها، دستیابی به اهداف و نتایج کامل سیستم حاکمیت شرکتی میسر نخواهد بود.

یک سیستم شامل نهاده یا ورودی، فرایند یا پردازش و ستانده یا خروجی می‌باشد. لازم به ذکر است عملکرد هر سیستم تحت تأثیر یک محیط خاص که در آن فعالیت می‌کند، در نظر

www.SID.ir

Archive of SID

گرفته می‌شود. ازاین‌رو در این پژوهش با توجه به مبانی نظری، الگوی اولیه حاکمیت شرکتی در بانک‌ها، در چارچوب ابعاد یک سیستم شامل محیط سیستم، نهاده‌ها، فرآیندها و اهداف و نتایج سیستم، تدوین شده است. در مرحله بعد، ۲۰ مؤلفه و ۱۷۰ شاخص شناسایی‌شده، با توجه به ماهیت منحصر به فرد هر یک از ابعاد و اجزای سیستم، در درون این ابعاد طبقه‌بندی شده است که در ادامه به تشریح هر یک از آنها پرداخته می‌شود.

بعد عوامل محیطی الگو

همان‌گونه که گفته شد یک سیستم تحت تأثیر یک شرایط محیطی خاص قرار دارد و در این محیط نیز فعالیت می‌کند. حاکمیت شرکتی نیز در هر کشوری تحت تأثیر عوامل و متغیرهای داخلی و خارجی قرار دارد. عوامل محیطی در سیستم حاکمیت شرکتی شامل نظام‌های سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و شریعت، با یکدیگر ارتباطات عمیقی داشته و به‌صورت غیرمستقیم از طریق تأثیرگذاری متقابل و به‌صورت مستقیم از طریق سازوکارهای خود، بر استقرار و عملکرد سیستم حاکمیت شرکتی بانک‌ها تأثیر می‌گذارند. امروزه تحلیل‌های سازمانی این سیستم‌ها، بدون در نظر گرفتن محیطی که سیستم‌ها در آن قرار دارد، کامل نمی‌شود (لیچت[19]، ۲۰۱۴). در این پژوهش به‌منظور تعیین عوامل محیطی، شش مؤلفهٔ نظام فرهنگی، شریعت، نظام قانونی، نظام سیاسی، نظام اقتصادی و ارکان نظارتی و ۳۱ شاخص مرتبط با آنها در الگوی اولیه در نظر گرفته شد.

بُعد نهاده‌های[20] الگو

نهاده‌های سیستم حاکمیت شرکتی به‌عنوان ورودی‌های آن، شامل ساختار، ویژگی‌ها و روابط بین اجزای هیئت‌مدیره، مدیریت اجرایی و ذینفعان است. در ادبیات حاکمیت شرکتی از این سه جزء به‌عنوان ارکان، منشور یا مثلث حاکمیت شرکتی یاد می‌شود. (حسن‌زاده و علیزاده، ۱۳۹۰). ارکان حاکمیت شرکتی در تمامی الگوها دارای اشتراکاتی هستند، لیکن تفاوت عمده در طیف ذینفعان، ساختار، روابط، نقش و عملکرد هیئت‌مدیره و مدیر اجرایی برحسب دیدگاه‌ها و الگوهای مختلف است.

www.SID.ir

Archive of SID

در الگوهای مبتنی بر بازار، برای مؤلفه ذینفعان، فقط سهامداران در نظر گرفته می‌شود؛ لیکن در الگوهای دیگر، سایر ذینفعان ازجمله دولت، بانک‌ها، مشتریان و... نیز مدنظر قرار می‌گیرد. همچنین با توجه به اینکه هیئت‌مدیره، مدیران ارشد، کارکنان و... علاوه بر نقش خود در مؤلفه‌های مربوط، به‌عنوان ذینفع نیز مطرح هستند؛ بر همین اساس با اضافه شدن آنها به مجموعه ذینفعان، ارکان آن به شکل چندضلعی نشان داده می‌شود.

در این پژوهش، برای بعد نهاده‌های الگوی اولیه، ۳ مؤلفه شامل ارکان حاکمیتی (هیئت‌مدیره، رئیس هیئت‌مدیره و کمیته‌ها)، ارکان مدیریت اجرایی (مدیرعامل، هیئت‌عامل و سایر مدیران ارشد و واحدهای اجرایی) و ذینفعان و ۶۷ شاخص مرتبط با آنها شناسایی و تعیین شد.

بعد فرایندی[۲۱] الگو

در این پژوهش به‌منظور تبیین عوامل فرآیندی سیستم، از الگوی تعالی استفاده می‌شود. این الگو، ابزاری برای سنجش میزان استقرار سیستم‌ها در سازمان، خودارزیابی و تعیین‌کننده مسیر فعالیت مدیران برای بهبود عملکرد سازمان است (شریف‌زاده، ۱۳۸۹). در الگوی اولیه بُعد فرآیندی، دارای ۴ مؤلفه شامل استفاده از الگوی تعالی سازمانی در فرایندهای حاکمیت شرکتی، نقش و رویه‌های ارکان حاکمیتی، مدیریت اجرایی و ذینفعان است که در رابطه با آنها، تعداد ۵۷ شاخص نیز شناسایی و تعیین شد.

بعد اهداف و نتایج الگو

دستیابی صرف به یک نظام حاکمیت شرکتی هدف نیست. بلکه ابزاری برای نشان دادن درستی کسب‌وکار و ایجاد اعتماد در بازار است به‌ویژه برای شرکت‌هایی که برای انجام سرمایه‌گذاری بلندمدت، نیازمند دسترسی به صاحبان سرمایه هستند. اصلی‌ترین کارکرد سیستم حاکمیت شرکتی حفظ منافع ذینفعان است. در سطح کلان نیز کارایی اقتصادی[۲۲]، رشد پایدار[۲۳] و ثبات مالی[۲۴] از اثرات مهم استقرار سیستم حاکمیت شرکتی است که از طریق ایجاد انگیزه‌های درست در سهام‌داران، اعضای هیئت‌مدیره و مدیران اجرایی و همچنین واسطه‌های مالی و ارائه‌کنندگان خدمات برای ایفای نقش‌های خود در چارچوب کنترل‌ها و تعدیلات تحقق می‌یابد (سازمان همکاری اقتصادی و توسعه، ۲۰۱۵). در این پژوهش، برای بُعد اهداف و

www.SID.ir

Archive of SID

نتایج الگوی اولیه، تعداد ۷ مؤلفه شامل پاسخگویی، شفافیت و افشاء، رعایت احکام و قوانین شرعی، رعایت انصاف و عدالت، رعایت حقوق ذی‌نفعان، مسئولیت‌پذیری و کارایی و اثربخشی و ۱۵ شاخص مرتبط با آنها شناسایی و تعیین‌شده است.

جدول ۳. کلیات نتایج حاصل از تحلیل داده‌های گردآوری‌شده

	کلیات الگو	مؤلفه‌های اولیه	مؤلفه نهایی	مؤلفه‌های پذیرفته‌نشده	شاخص‌های اولیه	شاخص‌های پذیرفته‌شده	شاخص‌های پذیرفته‌نشده
استفاده از الگوی سیستمی	۱	–	–	–	–	–	–
بعد محیطی	۱	۶	۵	۱	۳۱	۲۲	۹
بعد نهاده‌ها	۱	۳	۳	–	۶۷	۶۰	۷
بعد فرایندی	۱	۴	۴	–	۵۷	۵۶	۱
بعد اهداف و نتایج	۱	۷	۷	–	۱۵	۱۵	–
	۵	۲۰	۱۹	۱	۱۷۰	۱۵۳	۱۷

تحلیل داده‌ها و یافته‌های پژوهش

بر اساس نتایج حاصل از تحلیل داده‌های گردآوری‌شده، در وهله اول، شاخص «استفاده از الگوی سیستمی برای حاکمیت شرکتی» و ۴ بعد محیطی، نهاده‌ها، فرایندی و اهداف و نتایج مورد تأیید خبرگان قرار گرفت. همچنین ۱۹ مؤلفه و ۱۵۳ شاخص مربوط به آنها با عدد قطعی بالای ۷ موردپذیرش قرارگرفته و نهایی شد. تعداد یک مؤلفه از بعد محیطی و ۱۷ شاخص نیز موردپذیرش قرار نگرفت. نتایج کلی حاصل از تحلیل داده‌ها در جدول شماره ۳ درج‌شده است. لذا سؤال پژوهش مبنی بر تعیین الگوی حاکمیت شرکتی مناسب برای بانک‌های ایران و ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های آن بر اساس تجزیه و تحلیل نظرات خبرگان پژوهش پاسخ داده شد. با توجه به تعداد زیاد شاخص‌های الگوی پیشنهادی، امکان بحث در خصوص نتایج مربوط به هریک از شاخص‌ها میسر نشد، لیکن در ادامه نتایج مربوط به ابعاد الگو به‌صورت مختصر ارائه می‌شود.

www.SID.ir

Archive of SID

کلیات الگوی سیستمی حاکمیت شرکتی

بر اساس اجماع نظر خبرگان پژوهش، مؤلفه‌ها و شاخص‌های نهایی مربوط به بعد عوامل محیطی در خصوص پذیرش یا عدم پذیرش شاخص‌ها در جدول شماره ۴ ارائه‌شده است.

جدول ۴. کلیات الگوی سیستمی حاکمیت شرکتی در بانک‌ها

کلیات الگو
۱. استفاده از الگوی سیستمی برای استقرار و ارتقای سطح حاکمیت شرکتی در بانک‌ها ۲. بعد محیطی الگوی حاکمیت شرکتی ۳. بعد نهاده‌های الگوی حاکمیت شرکتی ۴. بعد فرایندی الگوی حاکمیت شرکتی ۵. بعد اهداف و نتایج الگوی حاکمیت شرکتی

بعد عوامل محیطی (محیط سیستم)

بر اساس اجماع نظر خبرگان پژوهش، مؤلفه‌ها و شاخص‌های نهایی مربوط به بعد عوامل محیطی در خصوص پذیرش یا عدم پذیرش شاخص‌ها در جدول شماره ۵ ارائه‌شده است.

جدول ۵. مؤلفه‌ها و شاخص‌های پذیرفته‌شده بعد عوامل محیطی الگوی نهایی حاکمیت شرکتی در بانک‌ها

نظام فرهنگی
۱- رعایت ارزش‌های اخلاقی ۲- رعایت قانون و مقررات ۳- صداقت و شفافیت ۴- مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی ۵- تدوین و انتشار منشور اخلاقی و آیین‌نامه رفتار حرفه‌ای در بانک ۶- مشارکت، همکاری و توافق جمعی
نظام قانونی
۱- تدوین و ارائه دستورالعمل جامع حاکمیت شرکتی برای بانک‌ها ۲-لازم‌الاجرا شدن الزامات حاکمیت شرکتی برای کلیه بانک‌ها ۳-اصلاح قوانین و مقررات مرتبط با حاکمیت شرکتی ۴- در نظر گرفتن منافع سایر ذی‌نفعان در الزامات قانونی ۵- تعیین مرجع قانونی نظارتی واحد بر کلیه بانک‌ها
نظام سیاسی
۱- دموکراسی و رعایت آزادی اجتماعی ۲- روابط سیاسی در سطح جهان و بین‌الملل
نظام اقتصادی
۱- نظام تأمین مالی بخش‌های اقتصادی کشور ۲- کارایی بازار سرمایه کشور ۳- نقش و جایگاه دولت در اقتصاد ۴- کارکرد نظام بانکی در اقتصاد
ارکان نظارتی
۱-بانک مرکزی ۲- سازمان حسابرسی ۳- استقلال بانک مرکزی از دولت ۴- ارزیابی حاکمیت شرکتی در بانک‌ها و نظارت کامل بر پیاده‌سازی خط‌مشی حاکمیت شرکتی ۵- ارزیابی همه‌جانبه هیئت‌مدیره و مدیریت ارشد بانک و فرایندها و معیارهای انتخاب و بررسی صلاحیت آنها و تعیین نارسایی‌های مدیریت، خط‌مشی‌ها و ضرورت بهسازی

www.SID.ir

Archive of SID

جدول ۶. مؤلفه‌ها و شاخص‌های پذیرفته نشده بعد عوامل محیطی الگوی نهایی حاکمیت شرکتی در بانک‌ها

شریعت
۱-هم‌راستایی نظام بانکداری با نظام اقتصاد اسلامی ۲- رعایت ارزش‌های اسلامی و اخلاقیات ۳- رعایت اصول معاملات مالی اسلامی
نظام سیاسی
۱- ارتباط دولت و سیاستمداران با نظام بانکی ۲- تفکر و اندیشه سیاسی حاکم بر جامعه
ارکان نظارتی
۱- دیوان محاسبات ۲- سازمان بازرسی کل کشور ۳- وزارت امور اقتصادی و دارایی ۴- انتصاب یکی از اعضای هیئت‌مدیره از سوی بانک مرکزی

با توجه به نتایج حاصل از تحلیل داده‌های مربوط به دیدگاه‌های اعضای گروه خبرگان و اجماع نظر آنها در خصوص بعد محیطی، مؤلفه شریعت و شاخص‌های آن و همچنین ۲ شاخص از مؤلفه نظام سیاسی و ۴ شاخص از مؤلفه ارکان نظارتی موردپذیرش قرار نگرفت.

بعد نهاده‌های الگوی حاکمیت شرکتی در بانک‌ها (ورودی سیستم)

تمامی مؤلفه‌ها و شاخص‌های مربوط به بعد نهاده‌های الگوی اولیه، به‌جز ۷ شاخص فرعی، از سوی خبرگان تأیید شد. مؤلفه‌ها، شاخص‌های اصلی و فرعی و نتایج به‌دست‌آمده در خصوص پذیرش یا عدم پذیرش شاخص‌ها در جدول شماره ۷ ارائه‌شده است.

جدول ۷. مؤلفه‌ها و شاخص‌های پذیرفته‌شده بعد نهاده‌های الگوی نهایی حاکمیت شرکتی در بانک‌ها

مؤلفه ارکان حاکمیتی - هیئت‌مدیره
۱- تفکیک ارکان حاکمیتی از ارکان اجرایی ۲- هیئت‌مدیره دولایه‌ای ۳- ترکیب مناسب اعضای هیئت‌مدیره از لحاظ دانش و تجربه ۴- غیرموظف و مستقل بودن اکثر اعضای هیئت‌مدیره ۵- تعداد مناسب اعضای هیئت‌مدیره ۶- انتخاب هم‌زمان اعضای هیئت‌مدیره برای دوره مشخص ۷- داشتن و حفظ صلاحیت لازم برای عضویت در هیئت‌مدیره ۸- عدم تعارض منافع و داشتن استقلال در رأی ۹- ارتباطات مؤثر هیئت‌مدیره
مؤلفه ارکان حاکمیتی - رئیس هیئت‌مدیره
۱- تفکیک پست رئیس هیئت‌مدیره از مدیرعامل ۲- مستقل و غیرموظف بودن ۳- برخورداری از ویژگی‌ها، توانایی‌ها و صلاحیت‌های لازم
مؤلفه ارکان حاکمیتی - کمیته‌ها
۱- ایجاد کمیته مستقل حسابرسی ۲- مستقل و غیرموظف بودن رئیس کمیته حسابرسی ۳- تعداد مناسب اعضای کمیته

www.SID.ir

Archive of SID

حسابرسی ۴- تجربه و دانش کافی اعضای کمیته حسابرسی ۵-ایجاد کمیته مستقل ریسک ۶- مستقل و غیرموظف بودن اکثر اعضای کمیته ریسک ۷- مستقل و غیرموظف بودن رئیس کمیته ریسک ۸-ارتباط مؤثر کمیته ریسک با کمیته حسابرسی ۹- تجربه و دانش کافی اعضای کمیته ریسک ۱۰-ایجاد کمیته مستقل تطبیق ۱۱-انتخاب اعضای کمیته تطبیق ۱۲-ایجاد کمیته جبران خدمات ۱۳-داشتن ارتباط مؤثر کمیته جبران خدمات با کمیته حسابرسی ۱۴-ایجاد کمیته نامزدهای مدیریت
مؤلفه ارکان مدیریت اجرائی - مدیرعامل
۱- تحت نظارت و حاکمیت هیئت‌مدیره و پاسخگو در مقابل آن ۲- ریاست هیئت‌عامل (اجرایی) بانک ۳- برخورداری و حفظ صلاحیت و شایستگی لازم ۴- انتصاب و عزل مدیرعامل توسط هیئت‌مدیره بانک
مؤلفه ارکان مدیریت اجرائی - هیئت‌عامل
۱- تشکیل هیئت‌عامل شامل مدیرعامل، قائم‌مقام و معاونین مدیرعامل ۲- موظف و تمام‌وقت در بانک ۳- ساختار مدیریتی برای تفویض وظایف و اختیارات ۴- برخورداری و حفظ صلاحیت‌های لازم
مؤلفه ارکان مدیریت اجرائی - مدیر ارشد ریسک
۱-انتصاب و عزل توسط هیئت‌مدیره یا کمیته ریسک ۲- دارای اختیارات و مسئولیت همه‌جانبه در خصوص واحد مدیریت ریسک ۳- برخورداری از استقلال، اعتبار، منابع کافی ۴- برخورداری از موقعیت، ارشدیت، اعتبار و مهارت‌های لازم ۵- دارای استقلال و وظایفی مجزا از سایر واحدهای اجرایی بانک
مؤلفه ارکان مدیریت اجرائی - واحد مدیریت ریسک
۱- ایجاد واحد مدیریت ریسک به‌صورت مستقل از سایر واحدها ۲- داشتن استقلال، جایگاه سازمانی مناسب، اعتبار و منابع مالی ۳- دارا بودن نیروی انسانی متخصص به تعداد کافی ۴- داشتن ارتباطات قوی در کلیه سطوح سازمانی
مؤلفه ارکان مدیریت اجرائی - مدیر ارشد تطبیق
۱- انتصاب و عزل توسط هیئت‌مدیره ۲- مسئولیت کامل اداره واحد تطبیق و برخورداری از اختیارات و منابع لازم ۳- برخورداری از مهارت‌های لازم برای نظارت بر فعالیت‌های واحد تطبیق ۴- استقلال و موقعیت شغلی مناسب
مؤلفه ارکان مدیریت اجرائی - واحد مدیریت تطبیق
۱- ایجاد واحد مدیریت تطبیق مستقل از سایر واحدها ۲- داشتن استقلال، جایگاه سازمانی مناسب، اعتبار و منابع مالی کافی ۳- داشتن ارتباط مستقیم با هیئت‌مدیره و کمیته تطبیق
مؤلفه ارکان مدیریت اجرائی - واحد حسابرسی داخلی
۱-ایجاد واحد مدیریت حسابرسی داخلی به‌صورت مستقل ۲- داشتن سابقه، دانش و مهارت کافی کارکنان واحد حسابرسی داخلی ۳- انتصاب و عزل رئیس واحد حسابرسی داخلی از سوی هیئت‌مدیره یا کمیته حسابرسی ۴- داشتن ارتباط مستقیم با هیئت‌مدیره و کمیته حسابرسی ۵- مسئولیت پاسخگویی به هیئت‌مدیره و اولین لایه گزارش دهی به آن ۶- داشتن استقلال، جایگاه سازمانی مناسب، اعتبار و منابع مالی کافی ۷- دسترسی کامل و بدون قید و شرط به کلیه اطلاعات
مؤلفه ذینفعان
۱- سپرده گذاران بانک به‌عنوان ذی‌نفعان بانک ۲- کارکنان و مدیران به‌عنوان ذی‌نفعان بانک ۳- جامعه و دولت

www.SID.ir

Archive of SID

به‌عنوان ذینفعان بانک
جدول ۸. مؤلفه‌ها و شاخص‌های پذیرفته‌نشده بعد نهاده‌های الگوی نهایی حاکمیت شرکتی در بانک‌ها
مؤلفه ارکان حاکمیتی - رئیس هیئت‌مدیره
۱- مسئولیت اثربخشی کلی هیئت‌مدیره
ارکان حاکمیتی - کمیته‌ها
۱- انتخاب کل اعضای کمیته حسابرسی از بین اعضای مستقل و غیرموظف هیئت‌مدیره ۲- ایجاد کمیته حاکمیت شرعی تحت هدایت مستقیم هیئت‌مدیره ۳- تعداد و ویژگی‌های مناسب اعضای کمیته حاکمیت شرکتی ۴- ارتباط مؤثر کمیته حاکمیت شرعی با کمیته حسابرسی ۵- انتخاب اعضای کمیته جبران خدمات از بین اعضای هیئت‌مدیره ۶- انتخاب اعضای کمیته نامزدهای مدیریت ترجیحاً از بین اعضای غیرموظف هیئت‌مدیره

بعد فرایندی الگوی حاکمیت شرکتی در بانک‌ها

با توجه به اجماع نظر خبرگان، کلیه شاخص‌های مربوط به مؤلفه‌های بعد فرایندی الگوی پیشنهادی به‌جز شاخص مربوط به نقش و فرایندهای کمیته حاکمیت شرعی موردپذیرش قرارگرفته است. لیست شاخص‌های این بعد، در جدول شماره ۹ درج شده است. هم‌راستا با بعد نهاده‌ها، در بعد فرایندی الگوی پیشنهادی نیز، شاخص مرتبط با نقش و فرایندهای کمیته حاکمیت شرعی از سوی خبرگان تأیید نشده است.

جدول ۹. مؤلفه‌ها و شاخص‌های پذیرفته‌شده بعد فرایندی الگوی نهایی حاکمیت شرکتی در بانک‌ها

مؤلفه فرایندهای حاکمیت شرکتی
(بُعد فرآیندی شامل ۳ بخش‌های برنامه‌ریزی، اجرا، کنترل و اصلاح)
مؤلفه نقش و رویه‌های هیئت‌مدیره
۱-استقرار چارچوب حاکمیتی مناسب در واحدهای تابعه و پایش اثربخشی رویه‌های آن ۲-تعیین راهبردها و اهداف استراتژیک و نظارت بر اجرای آنها و حصول اطمینان از تصمیم‌گیری درست هیئت‌مدیره ۳-انتخاب و انتصاب مدیرعامل و مدیران ارشد، نظارت و پایش عملکرد، کارایی و پاسخگویی آنها ۴-بازنگری ادواری ساختار، اندازه، ترکیب و صلاحیت هیئت‌مدیره و ایجاد ساختار سازمانی مناسب بانک و نظارت بر آن ۵-ارتقای فرهنگ و ارزش‌های اخلاقی و حرفه‌ای و فرهنگ ریسک‌پذیری ۶-تصویب خط‌مشی‌ها و نظارت بر اجرای الزامات تطبیق و نظام کنترل داخلی بانک و پیاده‌سازی و کنترل واحد مدیریت تطبیق و اطمینان بخشی از رعایت قوانین و مقررات ۷-پایبندی و حصول اطمینان از رعایت احکام و قوانین شرعی در عملیات و قراردادهای بانک ۸-صیانت، وفاداری و همسوسازی و مراقبت از منافع بلندمدت بانک و ذینفعان ۹- پیاده‌سازی و نظارت بر حاکمیت IT طبق استانداردهای COBIT، ITIL و... در راستای ایجاد بستر شفاف‌سازی فعالیت‌های بانک ۱۰- پیاده‌سازی و نظارت بر نظام حاکمیت ریسک ۱۱- استقرار و نظارت بر نظام جبران خدمات کارکنان و همسوسازی پاداش هیئت‌مدیره و مدیران ارشد با منافع بلندمدت بانک ۱۲- معرفی نامزدهای هیئت‌مدیره و اطمینان از

www.SID.ir

Archive of SID

جانشین پروری مدیران ارشد و تضمین فرایندهای انتخاب شفاف و رسمی هیئت‌مدیره و مدیران ارشد ۱۳- ایجاد سیستم حسابداری و گزارشگری قوی و اطمینان از فرایند مناسب افشای عمومی اطلاعات ۱۴- جلوگیری از ایجاد ساختار پیچیده میان بانک و شرکت‌های تابعه
مؤلفه نقش و رویه‌های رئیس هیئت‌مدیره
۱- مسئولیت راهبری، عملکرد و اثربخشی هیئت‌مدیره ۲- اداره جلسات هیئت‌مدیره و تنظیم صورت‌جلسات مربوط ۳- تشکیل و ریاست مجامع عمومی بانک، دعوت صاحبان سهام به مجمع عمومی سالانه بانک، تشکیل مجمع عمومی فوق‌العاده
مؤلفه کارکردهای کمیته ریسک
۱- انتصاب و عزل مدیر ارشد ریسک با هماهنگی هیئت‌مدیره ۲- گزارش دهی وضعیت راهبرد و فرهنگ ریسک‌پذیری و مشاوره به هیئت‌مدیره در ارتقای راهبرد و فرهنگ ریسک‌پذیری
مؤلفه نقش و رویه‌های کمیته حسابرسی
۱-تعیین خط‌مشی حسابرسی داخلی، رویه‌های حسابداری و گزارشگری مالی ۲- نظارت بر فرایند گزارشگری مالی و سلامت صورت‌های مالی و کنترل داخلی بانک ۳- دریافت گزارش‌های مهم حسابرسی و اطمینان از اقدامات اصلاحی مدیریت ارشد ۴- نظارت بر شایستگی، استقلال و عملکرد حسابرس مستقل و حسابرسان داخلی بانک و پیشنهاد انتصاب، عزل، تعیین حقوق و مزایا و حسابرسان خارجی و داخلی به هیئت‌مدیره یا مجمع عمومی بانک
مؤلفه نقش و رویه‌های کمیته تطبیق
۱- حصول اطمینان از اقدامات مناسب برای اتخاذ بهترین تصمیم و منطبق با قوانین و مقررات و دستورالعمل‌های داخلی
مؤلفه نقش و رویه‌های کمیته جبران خدمات
۱- نظارت کلی بر پیاده‌سازی نظام جبران خدمات برای کل بانک ۲- تصویب حقوق و مزایای مدیران ارشد ازجمله مدیر ارشد اجرایی، مدیر ارشد ریسک و رئیس حسابرسی داخلی به همراه هیئت‌مدیره
مؤلفه نقش و رویه‌های کمیته نامزدهای مدیریت
۱- ارائه پیشنهاد به هیئت‌مدیره در خصوص ویژگی‌ها و ترکیب اعضای هیئت‌مدیره و اعضای مدیران ارشد ۲- حصول اطمینان از بی‌طرفی و استقلال اعضای هیئت‌مدیره برای انتخاب مناسب آنها ۳- نظارت بر جانشین پروری هیئت‌مدیره، شناسایی و معرفی نامزدهای هیئت‌مدیره و حصول اطمینان از رسمی و شفاف بودن فرایند انتخاب اعضای هیئت‌مدیره
مؤلفه نقش و رویه‌های مدیریت ارشد مدیرعامل و هیئت‌عامل
۱- راهبری، مدیریت واحدهای اجرایی بانک و نظارت بر کلیه فعالیت‌های جاری آنها در چارچوب قوانین، مقررات و راهبردهای مصوب هیئت‌مدیره ۲- ایجاد ساختار مدیریتی لازم برای بهبود پاسخگویی و شفافیت در تمام بانک ۳- ایجاد کمیته‌های تخصصی تحت نظر هیئت‌مدیره ۴- گزارش ادواری و منظم راهبردها و عملکرد مالی بانک به هیئت‌مدیره و تهیه و ارائه اطلاعات مورد درخواست هیئت‌مدیره و اطلاع‌رسانی وقایع و رخدادهای مهم در امور جاری و عملکردی بانک ۵- تفویض اختیار به کارکنان و هدایت آنان در اجرای حاکمیت شرکتی خوب
مؤلفه نقش و رویه‌های مدیریت ارشد ریسک

www.SID.ir

Archive of SID

۱- بهبود مستمر سیستم، فرایندها و خط‌مشی‌های مدیریت ریسک ۲- نظارت بر عملکرد و اطمینان از کارایی مدیریت ریسک در بانک ۳- مشاوره به هیئت‌مدیره در نظارت و مدیریت ریسک
مؤلفه کارکردهای واحد مدیریت ریسک
۱- افشاء بیانیه ریسک‌پذیری و راهبردهای مدیریت ریسک ۲- پایش و کنترل رعایت چارچوب ریسک و ریسک‌پذیری بانک ۳- گزارشگری ریسک در سطوح مجزا و کل بانک ۴- اجرای چارچوب مصوب حاکمیت ریسک شامل فرهنگ ریسک و حدود ریسک‌پذیری ۵- گزارش به‌موقع منابع در معرض ریسک برای اقدام
نقش و رویه‌های مدیر ارشد تطبیق
۱- مسئولیت کلی هماهنگی شناسایی و مدیریت ریسک عدم رعایت قوانین و مقررات در تمامی سطوح بانک ۲- حصول اطمینان از پایش منظم و پیوسته رعایت قوانین و مقررات در بانک
مؤلفه نقش و رویه‌های واحد مدیریت تطبیق
۱- ارزیابی میزان رعایت الزامات و گزارش به هیئت‌مدیره و اطمینان بخشی به لحاظ رعایت الزامات، قوانین، مقررات، استانداردها و خط‌مشی مصوب در کلیه سطوح بانک ۲- راهنمایی کارکنان و پاسخگویی به آنها پیرامون رعایت الزامات
مؤلفه نقش و رویه‌های واحد حسابرسی داخلی
۱- کمک به هیئت‌مدیره و مدیریت ارشد در بهبود فرایندهای حاکمیتی مؤثر و اعتبار بانک ۲- ارزیابی ادواری چارچوب کلی حاکمیت ریسک و اثربخشی مدیریت و گزارشگری ریسک ۳- ارزیابی ادواری واحد تطبیق، نظام کنترل داخلی، سیستم‌ها و فرایندهای حاکمیتی
مؤلفه نقش و رویه‌های سهامداران
۱- اعتبار تصمیمات مجامع عمومی با اکثریت نصف + یک آراء حاضر در جلسه ۲- انتخاب اعضای هیئت‌مدیره با اکثریت نسبی ۳- تعداد آرای هر سهامدار برابر با تعداد سهم ضربدر تعداد اعضای انتخاب شونده و امکان تخصیص این آراء بین یک نامزد یا تقسیم بین چند نامزد
مؤلفه نقش و رویه‌های بازرس قانونی
۱- مأموریت بررسی حساب‌ها و اظهارنظر در خصوص صحت و درستی صورت دارایی و صورت‌حساب دوره عملکرد و حساب سود و زیان و ترازنامه تهیه‌شده از سوی مدیریت برای ارائه در مجمع ۲- مأموریت اطلاع‌رسانی به سهامداران و در مواقعی مراجع قضایی در صورت مشاهده موارد خاص ۳- مأموریت‌های نظارتی خاص دارای جنبه حقوقی ازجمله موارد مربوط به سهام وثیقه مدیران
مؤلفه نقش و رویه‌های حسابرس مستقل
۱- بررسی و اعلام نظر در خصوص صحت و درستی صورت‌های مالی بانک از حیث رعایت الزامات مقرر در استانداردهای حسابداری ایران و آیین‌نامه‌ها و مقررات مرتبط

جدول ۱۰. مؤلفه‌ها و شاخص‌های پذیرفته‌نشده بعد فرایندی الگوی نهایی حاکمیت شرکتی در بانک‌ها

مؤلفه نقش و رویه‌های کمیته حاکمیت شرعی

www.SID.ir

Archive of SID

۱- نظارت عالی شرعی بر عملکرد بانک

بعد اهداف و نتایج الگوی حاکمیت شرکتی در بانک‌ها (خروجی سیستم)

همان‌گونه که در جدول شماره ۱۱ قابل‌مشاهده است، تمامی مؤلفه‌ها و شاخص‌های تعیین‌شده برای اهداف و نتایج الگو، از سوی خبرگان پژوهش به‌طور کامل تأیید شده است.

جدول ۱۱. مؤلفه‌ها و شاخص‌های پذیرفته شده بعد اهداف و نتایج الگوی نهایی حاکمیت شرکتی در بانک‌ها

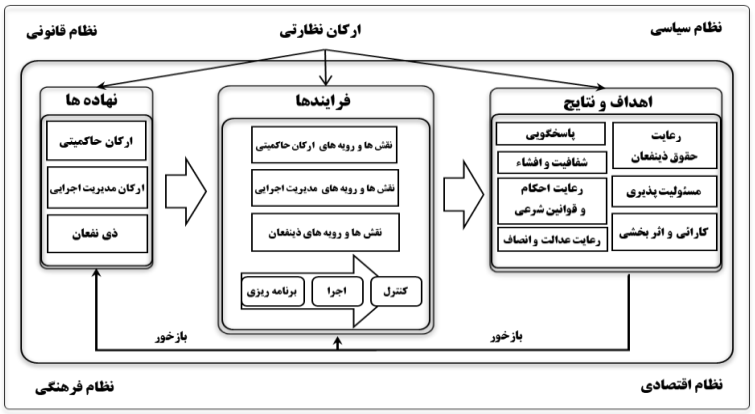
مؤلفه پاسخگویی
۱- مسئولیت پاسخگویی اعضای هیئت‌مدیره و مدیریت ارشد در قبال سهامداران و سایر ذی‌نفعان بانک
مؤلفه شفافیت و افشاء
۱- اطلاعات و گزارش‌های مالی، غیرمالی و عملیات بانک ۲- چارچوب و خط‌مشی حاکمیت شرکتی ۳- ساختار مالکیت و سرمایه و رأی‌دهی سهامداران نهادی و عمده ۴- ساختار سازمانی بانک و هیئت‌مدیره، منشور کمیته‌ها و عملکرد آنها، فرایند انتخاب و صلاحیت، پیشینه و ترکیب اعضای هیئت‌مدیره ۵- خط‌مشی، ویژگی‌ها و عملکرد نظام جبران خدمات و پاداش اعضای هیئت‌مدیره و مدیران ارشد ۶- بیانیه ریسک‌پذیری و عوامل قابل پیش‌بینی و منابع در معرض ریسک ۷- گروه‌های ذینفع مرتبط با تصمیمات سرمایه‌گذاران و مبادلات آنها ۸- دسترسی ذینفعان به اطلاعات کافی، بهنگام و منظم
مؤلفه رعایت احکام و قوانین شرعی
۱- رعایت احکام و قوانین شرعی در کلیه فرایندها، خدمات و محصولات بانکی
مؤلفه رعایت انصاف و عدالت
۱- برخورد یکسان و با عدالت با همه ذی‌نفعان به‌ویژه سهامداران اعم از خرد و عمده
مؤلفه رعایت حقوق ذینفعان
۱- برخورد یکسان و با عدالت با همه ذی‌نفعان به‌ویژه سهامداران اعم از خرد و عمده ۲- امکان دفاع برای ذی‌نفعان در صورت تجاوز به حقوق آنها
مؤلفه مسئولیت‌پذیری
۱- تعیین وظایف هر یک از ارکان سیستم حاکمیت شرکتی و انجام درست این وظایف
مؤلفه کارایی و اثربخشی
۱- نسبت‌های مالی بانک شامل کفایت سرمایه، کیفیت دارایی‌ها، ساختار مالی بانک، سودآوری، نقدینگی و سایر معیارهای اساسی

با توجه به تعدد دیدگاه‌های نظری موجود در ارتباط با بحث حاکمیت شرکتی، در این پژوهش، با در نظر گرفتن پژوهش‌های انجام‌شده و اصول و استانداردهای بین‌المللی مرتبط، الگویی جامع و متناسب با ابعاد گوناگون و ویژگی‌های بانک‌های کشور در چارچوب تفکر سیستمی، تدوین و با مشارکت ۹۶ نفر از خبرگان مؤلفه‌ها و شاخص‌های آن تأیید و نهایی شد که با توجه به جامعیت و گستره شمول در تمامی ابعاد، می‌تواند به‌عنوان مبنایی برای استقرار

www.SID.ir

Archive of SID

حاکمیت شرکت در بانک‌ها و ارزیابی وضعیت آنها مورداستفاده قرار گیرد. شمای کلی الگوی تأیید شده از منظر خبرگان، در شکل ۱ نمایش داده شده است.



شکل ۱. الگوی نهایی حاکمیت شرکتی در بانک‌های ایران

جمع‌بندی و پیشنهادها

استقرار حاکمیت شرکتی مناسب در بانک‌ها، علاوه بر حفظ منافع سهامداران، در حداکثرسازی و حفظ منافع بزرگ‌ترین ذینفعان یعنی سپرده‌گذاران تأثیر قابل‌توجهی دارد؛ همچنین در حفظ منافع سایر ذینفعان ازجمله کارکنان، دولت، کل اقتصاد و جامعه که از عملکرد نظام بانکی تأثیر می‌پذیرند، بسیار حائز اهمیت است. استقرار سیستم حاکمیت شرکتی در بانک‌ها به دلیل ماهیت ویژهٔ آن در مقایسه با سایر شرکت‌ها، از اهمیت بیشتری برخوردار است. برای پیاده‌سازی و استقرار سیستم حاکمیت شرکتی مناسب در بانک‌ها، بایستی ساختار، روابط، ویژگی‌ها و الزامات شاخص‌ها، نقش‌ها و روابط اجرای آن به‌طور کامل مشخص شود. همچنین تمامی اجزای ورودی سیستم به‌درستی و بر اساس ویژگی‌های تعریف و انتخاب‌شده و در جایگاه تعریف خود قرار گیرند. سوم اینکه اجزای ورودی سیستم حاکمیت شرکتی در چارچوب وظایف، روابط و فرایندهای تعریف‌شده، نقش و کارکردهای خود را به‌درستی ارائه نمایند. در این شرایط می‌توان دستیابی به اهداف و نتایج حاکمیت شرکتی را انتظار داشت. برای انجام این موضوع بایستی الگوی حاکمیت

www.SID.ir

Archive of SID

شرکتی مناسبی برای بانک‌ها تدوین شود. نظر به عدم ارائه الگـویی جـامع بـرای حاکمیـت شرکتی در بانک‌های ایران، در این پژوهش بـا اسـتفاده از روش کتابخانـه‌ای، مبـانی نظـری موضوع و پیشینه پژوهش موردبررسی قرار گرفت و با مدنظر قرار دادن شاخص‌های مطـرح در آنها و اصول حاکمیت شرکتی سازمان همکاری اقتصادی و توسعه (۲۰۱۵)، کمیتـه بـال (۲۰۱۵) و هیئت‌خدمات‌مالی‌اسلامی (۲۰۰۶)، در چـارچوب تفکـر سیسـتمی، الگـوی اولیـه حاکمیت شرکتی برای بانک‌ها تدوین شد.

استفاده از الگوی سیستمی و ۱۹ مؤلفه و ۱۵۳ شاخص الگـوی تدوین‌شـده در قالـب چهـار بُعد شامل عوامل محیطی، نهاده‌ها، فرایندها و اهداف و نتـایج از سـوی خبرگـان پـژوهش مـورد تأیید قرار گرفت. درعین‌حال در بعد عوامل محیطی، مؤلفه شریعت بـا ۹ شـاخص، ۲ شـاخص از مؤلفه نظام سیاسی، ۴ شاخص از مؤلفه ارکان نظارتی و شاخص نقش و رویه‌های کمیتـه نظـارت شرعی و ۶ شاخص مربوط به نقش و رویه‌های کمیته‌های هیئت‌مـدیره از بعـد فراینـدی و از بعـد نهاده‌ها، شاخص مرتبط با رئیس هیئت‌مدیره، تأیید نشد.

در این پژوهش سعی شده است کـه بیشـتر شـاخص‌های مطـرح در مطالعـات داخلـی، خارجی و نهادهای بین‌المللـی مـرتبط، در الگـوی طراحـی‌شـده مـدنظر قـرار گیـرد؛ لـیکن گسـتردگی و تعـداد زیـاد شـاخص‌ها، انجـام آن را از لحـاظ زمـان و عمـق بررسـی بـا محدودیتی‌هایی مواجه ساخت. تناسب الگوی نهـایی ارائه‌شـده بـا شـرایط محیطـی و جـامع بودن شاخص‌های آن، از ویژگی‌هـای خـاص و منحصـربه‌فرد ایـن پـژوهش اسـت؛ الگـوی نهایی پژوهش حاضر می‌تواند به‌عنوان مبنایی برای تدوین استاندارد بومی حاکمیت شرکتی و استقرار آن در بانک‌ها و ارزیابی وضعیت آن مورداستفاده قـرار گیـرد. بـرای دسـتیابی بـه اهداف و نتایج سیستم حاکمیت شرکتی، الگوی حاضر می‌تواند در تعریف و ایجاد سـاختار مناسب و تعیین روابط میان اجزای سیستم و ویژگی‌های هر یـک از آنهـا و اجـرای نقـش و رویـه‌های تعیین‌شـده مورداسـتفاده قـرار گیـرد. در همـین راسـتا ارزیـابی ادواری وضـعیت

www.SID.ir

Archive of SID

حاکمیت شرکتی در هر یک از بانک‌ها بر اساس الگوی پیشنهادی و اطلاع‌رسانی عمومی نتایج آن، می‌تواند به‌عنوان ضمانت اجرایی مناسبی برای الگو مدنظر قرار گیرد.

یادداشت‌ها

1. Basel Committee on Banking Supervision (BCBS)
2. The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)
3. The Islamic Financial Services Board (IFSB)
4. Hilb, Martin
5. Stiles and Taylor
6. Solomon and Solomon
7. Tricker
8. Tricker
9. Bertalanffy
10. Analytical
11. Chapra and Ahmed
12. Matoussi and Jardak
13. Lakshan and Wijekoon
14. Zulkifli, Hasan
15. Kahtani
16. Karsak
17. George, Klir and Yuan
18. Cheng and Lin
19. Licht
20. INPUTS
21. Process
22. Economic Efficiency
23. Sustainable Growth
24. Financial Stability

منابع

آذر، عادل؛ حمزه جونقانی، ستار؛ احمدی نیک جونقانی، پژمان. (۱۳۹۳). *تئوری فازی و کاربرد آن در مدیریت*. تهران: *انتشارات صفار*.

احمدی، فضل‌اله؛ نصیریانی، خدیجه؛ اباذری، پروانه. (۱۳۸۷). تکنیک دلفی: ابزاری در تحقیق. *آموزش در علوم پزشکی*. ۸(۱)، ۱۸۵-۱۷۵.

احمدی. مرتضی. (۱۳۹۲). الگوی ارتباط حاکمیت شرکتی با محافظه‌کاری در ایران. *رساله دکتری*. دانشکده حسابداری و مدیریت، دانشگاه علامه طباطبائی.

باباجانی، جعفر. (۱۳۹۱). نقش تفکر سیستمی در تحلیل نظام پاسخگویی و خرده نظام‌های تشکیل‌دهنده. تهران: *مجموعه مقالات دانشگاه علامه طباطبائی*، ۲۳۸،۲۸۵-۲۱۳.

باباجانی، جعفر. (۱۳۹۴). *حسابداری پیشرفته بخش عمومی*. تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی، ۲۰-۱۱.

پرهیزگار، محمدمهدی؛ حسینی، روح‌اله. (۱۳۹۵). *تجزیه‌وتحلیل و طراحی سیستم‌ها و روش‌ها*. تهران: مرکز چاپ و توزیع دانشگاه پیام نور، چاپ ششم.

حساس‌یگانه، یحیی. (۱۳۸۵). حاکمیت شرکتی در ایران. *حسابرس*، ۳۲، ۹۰-۳۲.

حسن‌زاده، علی؛ محمدعلیزاده، آرش. (۱۳۹۰). حاکمیت شرکتی در بانک‌ها. *تازه‌های اقتصاد*، ۹(۱۳۳)، ۸۶-۷۴.

www.SID.ir

Archive of SID

دیانتی‌دیلمی، زهرا؛ ملک محمدی، هادی. (۱۳۹۲). بررسی تأثیر ویژگی‌های نظام راهبری شرکت بر کیفیت اطلاعات مالی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران. *دانش حسابداری*، ۱۳، ۱۷۰-۱۵۰.

رحمان سرشت، حسین؛ هرندی، عطاءاله. (۱۳۹۶). بررسی اثر کنترل راهبردی حاکمیت شرکتی بر راهبری اثربخش شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار. مدیریت بازرگانی (دانش مدیریت)، ۹(۳)، ۵۰۶-۴۸۵.

رضائیان، علی. (۱۳۸۶). *تجزیه‌وتحلیل و طراحی سیستم*. تهران: سمت. چاپ یازدهم.

زاهدی، شمس‌السادات. (۱۳۹۵). *تجزیه‌وتحلیل طراحی سیستم‌ها- مبانی سیستم‌های اطلاعاتی مدیریت*. تهران: دانشگاه علامه طباطبائی. چاپ چهاردهم.

سلیمی، محمدجواد. (۱۳۹۰). الگوی برای رتبه‌بندی حاکمیت شرکتی در ایران، *رساله دکتری*. دانشکده حسابداری و مدیریت، دانشگاه علامه طباطبائی.

شریف‌زاده، فتاح. (۱۳۸۹). الگو تعالی سازمانی برای ارزیابی واحدهای عمومی و خدماتی زیرمجموعه شرکت IDco. *مطالعات مدیریت صنعتی*، ۸(۱۸)، ۱۰۴-۷۱.

مهدوی‌پارسا، علی. (۱۳۹۶). طراحی چارچوب حاکمیت شرکتی در بانکداری اسلامی. *رساله دکتری، دانشکده معارف اسلامی و مدیریت*، دانشگاه امام جعفرصادق (علیه‌السلام).

ناصری، امین. (۱۳۹۰). طراحی چارچوب حاکمیت شرکتی خوب در بنگاه‌های اقتصادی بخش عمومی. *رساله دکتری*، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی.

References

Ahmadi, F., Nasirian, K., Abazari, P. (2008). Delphi technique: A tool in research. *Iranian Journal of Medical Education*, 8(1), 185-175 [In Persian].

Ahmadi. M. (2013). The pattern of corporate governance and conservatism in Iran. *Ph.D. Dessertation*, Faculty of accounting and management, Allameh Tabataba'i University [In Persian].

Al Kahtani, F.S. (2013). Current practices of Saudi corporate governance: A case for reform. *Thesis Submitted for the Degree of Doctor of Philosophy in Law*, School of Law, Brunel University, London.

Azar, A., Hamzeh Jonghani, S., Ahmadi Nik Jonghani, P. (2014). *Fuzzy theory and its application in managemen*t. Tehran: Safar Publications [In Persian].

Babajani, J. (2015). *Advance public sector accounting*. Allameh Tabataba'i University Press, 11-20 [In Persian].

Babajani, J. (2012). *The role of systemic thinking in analyzing the accountability system and the constituent subsystems*. Tehran: Proceedings of Allameh Tabataba'i University, 285, 238-213 [In Persian].

www.SID.ir

Archive of SID

Basel Committee on Banking Supervision (BCBS). (2006). Enhancing corporate governance for banking organizations. Retrieved from: *http://www.bis.org/ publ/ bcbs122.pdf*.

Basel Committee on Banking Supervision (BCBS). (2015). Corporate governance principles for banks. Retrieved from: *https://www.bis.org/bcbs/publ/d328.htm.*

Chapra, M.U., Ahmed, H. (2002). Corporate governance in Islamic financial institution. *Islamic Development Bank*.

Cheng, C.H., Lin, Y. (2002). Evaluating the best main battle tank using fuzzy decision theory with linguistic criteria evaluation. *European journal of operation Research*, 142(1), 174-186.

Dianati Deilami, Z., Malek Mohammadi, H. (2013). Assessment of effect of corporate governance attitudes on financial Information'S quality of the firms listed in Tehran stock exchange. *Journal of Accounting Knowledge*, 4(13), 151-170 [In Persian].

Hassanzadeh, A., Mohammad Alizadeh, A. (2011). Corporate governance in banks. *Tazehaye Eghtesad*, 9(133), 86-74 [In Persian].

Hasas Yeganeh, Y. (2006), Corporate governance in Iran. *Auditor Quarterly*, 32, 32-90 [In Persian].

Hilb, M. (2012). *Strategic dimension. In new corporate governance. Management for professionals*. springer, Berlin, Heidelberg.

Islamic Financial Services Board (IFSB). (2006). Guiding principles on corporate governance for institutions offering only Islamic financial services (Excluding islamic insurance (takaful) institutions and islamic mutual funds). Retrieved from: *http://www.ifsb.org/standard/ifsb3.pdfI.*

Karsak, E.E. (2004). Fuzzy multiple objective programming framework to priori-tize design requirements in quality function deployment. *Computers & Industrial Engineering*, 47(2-3), 149-163.

Klir, G.J., Yuan, B. (1995). *Fuzzy Sets and Fuzzy Logic-Theory and Application*. New Jersey: Prentice-Hall Inc.

Lakshan, A.M.I., Wijekoon, W.M.H.N. (2012). Corporate governance and corporate failure. *Procedia Economics and Finance*, 2, 191-198.

Licht, A.N. (2014). Culture and law in corporate governance. Retrieved from: *https://papers.ssrn.com/ sol3/papers.cfm? abstract_id=2405538*.

Mahdavi Parsa, A. (2017). Designing a corporate governance framework in Islamic banking. *Ph.D. Dessertation*, Faculty of Islamic Studies and Management, Imam Jafar Sadegh University [In Persian].

Matoussi, H., Khemakhem, J.M. (2012). International corporate governance and finance: Legal, cultural and political explanations. *The International Journal of Accounting*, 47(1), 1-43.

www.SID.ir

Archive of SID

Naseri, A. (2011). Designing a good corporate governance framework in public sector enterprises. *Ph.D. Dessertation*, Faculty of management and accounting, Allameh Tabataba'i University [In Persian].

Organization for economic co-operation and development (OECD). (2015). OECD Principles of Corporate Governance Retrieved from: *http://www.oecd.org/corporate/ principles-corporate-governance.htm*

Parhisgar, M. M. Hosseini, R. (2016). *Analysis and design of systems and methods*. Tehran: Payam Noor University printing and distribution center, Sixth edition [In Persian].

Rahmanseresht, H., Harandi, A.O. (2017). Examining the impact of corporate governance strategic control on the effectiveness governance of corporation in stock market. *Journal of Business Management*, 9(3), 485-506 [In Persian].

Rezaian, A. (2007). *System analysis and design*. Tehran: SAMT Publications. Eleventh Edition [In Persian].

Tricker, B. (2015). *Corporate Governance: Principles, Policies, and Practices*. U.K: Oxford University Press.

Salimi, M.J. (2011). A model for ranking corporate governance in Iran. *Ph.D. Dessertation*, Faculty of accounting and management, Allameh Tabataba'i University [In Persian].

Sharifzadeh, F. (2010). An organizational excellence model for evaluating service and public organization units, Operated under IDCO authority. *Industrial Management Studies*, 8(18), 71-104 [In Persian].

Solomon, J., Solomon, A. (2004). *Corporate Governance and Accountability*. John Wiley & Sons Ltd. West Sussex.

Stiles P., Taylor, B. (2002). Boards at work: *How Directors View Their Roles and Responsibilities*, Oxford University Press, Oxford.

Tricker, B. (2015). Corporate governance: Principles. *Policies and Practices*. U.K: Oxford University Press.

Zahedi, S.S. (2016). Systems design analysis - fundamentals of management information systems. Tehran: Allameh Tabataba'i University. Fourteenth edition [In Persian].

Zulkifli, H. (2009). Corporate governance: western and Islamic perspectives. *International Review of Business Research Papers*, 5(1), 277-293.

www.SID.ir